

Garay Ákos festőművész beszél atyjáról az 1849-es naplóíró honvédhadnagyról

Bensőséges hangulatú szobácskában Budavára 1849-es ostromának epizódjait idézzük a 83 éves Garay Ákossal. A magyar huszár és a magyar pástorember legjelesebb ábrázolásának édesatyja tudniillik ott harcolt Buda bástyáin a várát védő császári német és horvát zsoldosok ellen. Erről beszél az elsárgult napló, amit Garay Antal írt, aki résztvett Párisban az 1848-as februári forradalomban, a márciusi napok hírére azonban sietve hazatázott, honvédek állott be és 1849 tavaszára már zászlóartóvá lépett elő. Garay Antal testvéröccse volt Garay Jánosnak, koszorús költőnek. A francia fővárosban mint egy faúrügyár munkása dolgozott, de azért ráért a magyarok számára „Tárogató” címmel könyvatos lapot is szerkeszteni.

Április huszonegyedikén reggel a mi 49. zászlóaljunk a Rákosszon útótt tábort, — olvassuk a száz évvel ezelőtt írott sorokat. — Pestről igen sokan jöttek ki a táborba ölekezni a honvédekkel... Itt egy legény szalonát pirít, amott egy kolbászt huzatott fanyársra, itt a tizedes osztja ki a kenyeret, amott a másik megcsipli a markotányosnót... A harmadik előkeresi utolsó huszasát, hogy pálinkát ihasson... Egy honvéd fegyverét, másik bakancsát tisztogatja, a harmadik attilája gombjait varrja... olvassuk még és tovább lapozunk oda, ahol az ostromról esik a szó.

...Május 1-én mentünk át a Dunán a hidászaink által vert hídon és táborba szálltunk a Gellérthegy tövében. Lehattunk vagy tizezren... Néhány nap múlva a Gellérthegy tetejére rendelték századunkat, ágyufedezésre. A Csillagdában voltunk elhelyezve... 9-én alig hajnalodott, Hentzi ismét megkezdte romboló műveit a Pest felé néző minden ágyúival. A legborzasztóbb gyorsasággal, úgyhogy többfelé felgyújtotta a várost... 13-án újra löveti Pestet, minden ok nélkül, reggelig. Este hét órakor kezdte meg kegyetlen munkáját. Elpusztult minden, ami szép volt!... A tüzet még másnap sem tudták eloltani... Kín volt látni ezt a barbarizmust!...

„Egyik este a sötétben a Duna partján láttunk úszni lefelé két hajót, temérdek létrával. Ezeket szállítják a vár alá, a vár ostromához készítették elő. Másnap meg égő hajók úsztak szép csendesesen a Dunán lefelé. A pesti partról a magyar utászok közelítették meg az úszó szörnyeket, bevágták az oldalukat és az égő hajók, volt valami tíz belőlük, elsüllyedtek. Mi a parton nagy éljént zúdítottunk bátor utászaink után, akik megmentették a hajóhidat, mert a szurokkal, kátarrákkal megrakott égő dereglyék ezt a honvéd hadihidat akarták elpusztítani...”

„Május 16-án éjjélkor is kezdődött egy támadás Budavára ellen, de akkor még nem indult harcba az egész honvédsereg... 18-án és 19-én egész nap dörögtek szünet nélkül ágyúink. Mi a tüzérek mellett voltunk a Gelléri-hegyen. A tüzérek azt mondják, hogy a rés a falon, melyet a Svábhegyről lőttek, már olyan széles, hogy egy egész zászlóalj befér rajta!... Május 20-án is egész nap bombolték az ágyúk. Este 8 órakor jött meg a hadiparancs: Alhatunk, de készen legyünk!... Két órakor ágyúlövés adott jelt az indulásra. Elértünk a kiltűzött helyre a Szarvas-térre. Kapitányunk éppen megnézte az óráját, hajnali 3 órát mutatott, amikor irtóztató ágyudörgés reszkettette meg a földet. A várát körülfogó ágyutelepekről úgy bömböltek a tüzet okádó szörnyek, mintha itt volna az ítélet napja. Ugyanebben a pillanában ezer és ezer torokból zúg, mint főrteteg, végig a földön: *Éljen a haza! Éljen a magyar! Előre!*”

...Felülről a várból is megszólalnak az ágyúk, ropognak a puszkák, sivítanak a golyók, hol itt, hol ott egy jaj, egy-egy zuhanás. Csak előre! Fel a bástyára! Jönnek a létrával, odatámasztják a falakhoz. Fej a Várba! Előre! Van is egy-egy létrán 10—15 ember is. Mikor felülről elütik a létrát, bukik le a málygáiba a szuronyos honvéd...

De ez csak egy pillanatig tart. Ismét hangzik a mászók szava: *Éljen a haza! Éljen a magyar! Előre!*... Az arcok kipirulnak, az atillák véresek, a vér lövel ki a fejből és fut le a testen, egy-egy barát lebukik a létráról, de nincs aggódás. Ma győznünk kell, vagy meghalunk! Fent vagyunk, szuronysegezve rohanjuk meg az ellenséges gyalogságot... Menekül. Az Arzenál előtt kartáccsal fogadnak minket, de csak egy lövést tehettek, a másik percen már ott feküdt valamennyi, az összes tüzérek, a szakasz horvát katonája is.

...Nagy dördülés a Lánchíd felől... (Ez volt a robbantási kísérlet.) Aztán csönd. A felkelő nap már odaszórta sugarait és Buda bástyáira, ahol a háromszínű magyar zászlót lengeti a szellő. Ahogy tovább megyünk, ott térdepel egy zászlóalj horvát katonája. Kezeit összekulcsolva, ég felé emelve könyörögtek életükért. Honvédeink közül néhány felemelte fegyverét és a levegőbe lőtt, jelezni akarta, hogy védtelen harcosokra nem emelik a fegyvert... Négy óra tájban volt, hogy a várórség irodájában megéztük a két kiterített holttestet: az egyik *Alnoch* őrnagy volt, aki a Lánchidat akarta felrobbantani, a robbanás leszakította balkarját, a másik *Hentzi* volt, mellében egy lövés... „A várbörtönben kerestem nagybátyámat: Garay Alajos plébánost, akit ide börtönöztek be az osztrákok, de nem találtam.”

Lapozzuk tovább a sárgult oldalakat. Néhány oldal, néhány hét elteltik az ostrom óta. Közlik Garay Antallal, a 49-ik honvédzászlóalj zászlóartójával, hogy érdemjelre terjesztik fel.

„Köszönöm, mondtam akkor — írja a napló —, én hazámnak, a köztársaságnak katonája vagyok, nagyon kérem kapitány uramat, ne tessék előterjeszteni, én semmiféle érdemrendet nem fogadok el!”...

Csendben böngészünk végig a naplót a szerény szobácskában, amely műterme, hálólhelyisége és irodája is egyben az ősz Garay Ákosnak, a naplóíró fiának. A festőállványon 1848—49-es tárgyú kompozíció, szinte halljuk csatogni a vágató Palatinus-huszárok patkóit, amikor a színpompás szép festményre nézünk. Édesatyja feljegyzései alapján festi ezeket a képeket Garay Ákos, sajnos, nem valami túlságosan nagy anyagi sikerrel. Amikor dolgozik, bizonyára sokszor oda-oda pillant a sarok felé, ahol édesatyja képet, szabadságharcból megmentett kardját és keretben a Komáromban szétszabdalt 49-es honvédzászló tenyérnyi darabkáját őrzi.

A falakon temérdek kép. Pástorok — huszárok — mintha élne valamennyi és lovak... lovak. Nagyon szép! — mondom, amire Garay Ákos elmosolyodik:

— Szép, szép, — inkább korrek... Minden a helyén van, minden szabályszerű...

Ilyen volt Garay Ákos egész élete. Korrekt, hiszen ilyen nevelést kapott édesapjától, az öreg 48-as honvédtől.

Búcsúzóul megkérdezzük: Érti-e a 83 évet?

— Felejték hamar, felejték sok mindent... De a szabályzat, a lovarda vezényszavai, most is a fejemben vannak. Hogy van ez?...

Erre nem tudok felelni. Mint ahogyan azt sem tudom megmondani, hogyan van az, hogy sokan festettek magyar pástort, magyar huszárt, de így, mint Garay Ákos még soha, senki sem. N. G.